

Bērnu aizsardzības centrs

**Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centru
ikgadējo informatīvo ziņojumu apkopojums
par 2024. gadu**

Bērnu aizsardzības centrs (turpmāk – Centrs) nodrošina Ministru kabineta 2018. gada 26. jūnija noteikumos Nr. 355 “Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centra noteikumi” ārpusģimenes aprūpes atbalsta centram (turpmāk – Atbalsta centrs) noteikto prasību izpildes pārraudzību¹. Centra funkcijas, uzdevumi un kompetence noteikta Ministru kabineta 2023. gada 19. decembra noteikumos Nr. 784 “Bērnu aizsardzības centra nolikums” – saskaņā ar 4.15. apakšpunktu, Centrs sniedz metodisko atbalstu Atbalsta centriem, savukārt atbilstoši 4.2. apakšpunktā noteiktajam Centrs apkopo un analizē informāciju par bērniem un ģimenēm nepieciešamajiem preventīvajiem, sekundārajiem un terciārajiem pakalpojumiem, kas saistīti ar bērnu aizsardzības sistēmu.

Centrā saņemti ikgadējie informatīvie ziņojumi par 2024. gadu no 12 Atbalsta centriem un apkopota informācija par galvenajām grūtībām un veiksmīgiem risinājumiem Atbalsta centru darbībā pagājušajā gadā.

No Atbalsta centru sniegtās informācijas secināms, ka galvenie izaicinājumi **vienosanos ar audžuģimenēm** nodrošināšanā ir piesaistīt jaunas audžuģimenes, nokomplektēt nepieciešamo ģimeņu skaitu apmācībām. Pēdējos gados krasi samazinās interese kļūt par audžuģimeni, interesenti bieži izrādās nepiemēroti, daudzas esošās audžuģimenes saskaras ar laika trūkumu un finansiālām grūtībām, kā arī audžuģimenes, kurām ir jau 15 un vairāk gadu pieredze audžuģimenes pienākumu pildīšanā, neplāno turpināt darbību. Sadarbībā ar audžuģimenēm ir dažādas grūtības, piemēram, ģimeņu nogurums un finansiālās grūtības, reizēm sarežģītumus rada audžuģimeņu vajadzības un gaidas, sociālajam darbiniekam jāiegulda liels darbs attiecību veidošanā un sadarbības nostiprināšanā.

Atbalsta centru ieskatā, situāciju var uzlabot (un Atbalsta centri jau šobrīd cenšas to realizēt) plašāka speciālistu piesaiste pakalpojuma sniegšanai audžuģimenēm, individualizēta uzmanība, apmācību pieejamības paplašināšana, jo sadarbība mācību procesā veicina turpmāko sadarbību. Informatīvie semināri un apmācības tiek paplašinātas, nodrošinot audžuģimenēm vairāk zināšanu un prasmju. Tiek uzlabota informācijas apmaiņa un sadarbība ar pašvaldības un valsts iestādēm, kas palīdz nodrošināt ātrāku un kvalitatīvāku palīdzību audžuģimenēm.

Saistībā ar **atbalsta grupu organizēšanu** Atbalsta centri ir aktualizējuši šādas galvenās problēmas:

- grūtības sasniegt minimālo dalībnieku skaitu grupā, saskaņot tikšanās laikus un nodrošināt pilnu apmeklējumu, tostarp dalībnieku sasniedzamības un vairāku statusu dēļ (piemēram, vienlaikus ir gan aizbildnis, gan audžuģimene);
- atbalsta grupās vēlas piedalīties arī dzīvesbiedri, kuriem nav statuss, bet tos nevar iekļaut ne Valsts sociālās politikas monitoringa informācijas sistēmā (turpmāk – SPOLIS), ne finanšu atskaitēs;
- dažas ģimenes vēlas piedalīties vairākās grupās, bet to nevar oficiāli iekļaut atskaitēs;
- adoptētāji bieži baidās no adopcijas noslēpuma izpaušanas, tādēļ ir atturīgi pret dalību atbalsta grupās;
- ir audžuģimenes un aizbildņi, kuri savas lielās aizņemtības vai citu iemeslu dēļ ļoti reti (tikai 1-3 reizes gadā) apmeklē atbalsta grupu.

Tomēr Atbalsta centri izcēluši arī pozitīvo atbalsta grupu pienesumu:

- dalībnieki gūst jaunas praktiskas zināšanas, emocionālo atbalstu un palīdzību stresa pārvarēšanā;

¹ Ministru kabineta 2018. gada 26. jūnija noteikumos Nr. 355 “Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centra noteikumi” 3. punkts.

- atbalsta grupas veicina komunikāciju un draudzību starp ģimenēm;
- jaukto grupu formāts (dažāda statusa ģimenes) ļauj adoptētājiem un audžuģimenēm saprast vienam otru izaicinājumus;
- vērtīgas ir klātienē grupas.

Centram sniegtajā informācijā Atbalsta centri pauduši viedokli arī par grūtībām un veiksmīgo pieredzi saistībā ar sekojošiem pakalpojumiem:

- Realizētās mācību programmas. Dažiem Atbalsta centriem bija grūtības nokomplektēt apmācību grupas, it īpaši klātienē mācībām, grūti pielāgot apmācību norises laiku, tomēr ir bijuši panākumi, piemēram, aizbildņu apmācības grupu organizēšana, kā arī jaukto grupu organizēšana.
- Zināšanu pilnveide audžuģimenēm. Audžuģimenēm bieži ir aizņemta ikdiena, kas apgrūtina viņu iesaistīšanos papildu mācībās, grūti plānot pilnveides tēmas, jo audžuģimeņu vajadzības ir atšķirīgas. Savukārt Atbalsta centri nodrošina elastīgas apmācību iespējas un pielāgo tās konkrētām situācijām.
- Psihologa konsultācijas. Ir grūtības atrast kvalificētus speciālistus par noteikto atalgojumu. Tomēr regulāras konsultācijas palīdz audžuvecākiem un bērniem pārvarēt emocionālas grūtības.
- Sociālā darbinieka konsultācijas. Sociālie darbinieki bieži ir ļoti noslogoti, un konsultāciju skaits ir ierobežots. Tomēr regulāra sadarbība un konsultācijas palīdz uzlabot bērnu situācijas un dzīves apstākļus.
- Citu speciālistu konsultācijas. Finansējuma trūkums specialistu apmaksai, aizbildņiem un adoptētājiem bieži trūkst pieejamības dažādiem speciālistiem, piemēram, logopēdiem un terapeitiem. Tomēr Atbalsta centri cenšas nodrošināt nepieciešamos pakalpojumus.
- Sadarbība ar aizbildņiem. Daudzi aizbildņi ir noslēgti un izvairās no sadarbības, konsultāciju un atbalsta apjoms ir ierobežots un ir sarežģīti sniegt aizbildņu ģimenēm nepieciešamo palīdzību. Tomēr Atbalsta centri sniedz nepieciešamo atbalstu un palīdz aizbildņiem labāk izprast bērnu vajadzības.
- Sadarbība ar potenciālajiem adoptētājiem. Ir grūtības ar motivācijas trūkumu un ilgstošu adopcijas procesu, nākas saskarties ar šaubām, neuzticēšanos un ilgu pārdomu laiku. Tomēr Atbalsta centri piedāvā atbalstu un informāciju par adopcijas procesu.

Atbalsta plāna audžuģimenei un bērna individuālā attīstības plāna izstrāde²

Saistībā ar bērna individuālās attīstības plāna izstrādi Atbalsta centri norādījuši, ka rodas problēmas ar trūkstošu informāciju par bērna iepriekšējo aprūpi, bāriņtiesu sniegtie bērnu raksturojumi bieži nav precīzi, kas apgrūtina piemērotu audžuģimeņu izvēli, trūkst vienotas pieejas un savlaicīgas sadarbības starp iestādēm, detalizētas izpratnes par bērnu individuālajām vajadzībām. Atbalsta plāni bieži ir nepilnīgi, un audžuģimenes nespēj pilnībā apmierināt bērna vajadzības, turklāt ir grūtības ar piekļuvi veselības aprūpes speciālistiem un interešu izglītībai, kā arī ar bērna attiecībām ar bioloģiskajiem vecākiem.

Tomēr bērna individuālās attīstības plāns palīdz pārskatīt piešķirto pakalpojumu apjomu un nodrošināt to nepārtrauktību, pārejot uz citu aprūpes veidu. Regulāra plāna izvērtēšana ļauj

² Ministru kabineta 2018. gada 26. jūnija noteikumu Nr. 355 “Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centra noteikumi” 12.7. apakšpunkts.

pielāgot atbalsta pasākumus atbilstoši bērna vajadzībām. Plāns tiek pastāvīgi pilnveidots, meklējot jaunus risinājumus un aktivizējot sadarbību ar iesaistītajām institūcijām.

Atbalsta plāni audžuģimenēm ietver, piemēram, sadarbību ar sociālo darbinieku un atbalsta grupu apmeklēšanu, taču trūkst mehānismu, lai nodrošinātu to īstenošanu. Birokrātija, atkārtota informācija dokumentos un savlaicīgas sadarbības trūkums starp iestādēm apgrūtina procesu. Trūkst mērījumu rīku, lai novērtētu sniegto pakalpojumu efektivitāti, un resursu ierobežojumi kavē visaptverošu plānu izstrādi. Atbalsta plāni bieži ir balstīti uz standarta pieeju un ne vienmēr atspoguļo individuālās audžuģimenes vajadzības vai kompetenci.

Tomēr atbalsta apjoms tiek regulāri pārskatīts, ņemot vērā savstarpējās vienošanās un to izpildi. Veiksmīgi izstrādāti individuāli atbalsta plāni palīdz nodrošināt pielāgotus atbalsta pasākumus. Sadarbība ar audžuģimenēm balstās uz atklātu komunikāciju, kas veicina plāna īstenošanu un ģimenes elastības uzlabošanu.

Atbalsta centru darbs ar SPOLIS³

Saistībā ar informācijas ievadīšanu SPOLIS sistēmā Atbalsta centri ir norādījuši uz sekojošām grūtībām un problēmām:

- Sistēma joprojām nav pilnībā funkcionējoša un prasa dubultu darbu, kas palielina administratīvo slogu un kavē ātru un efektīvu darbu ar ģimenēm un pakalpojumiem, kā arī palielina kļūdu iespējamību.
- Sistēma ir lēna, bieži rodas tehniskas kļūdas, informācijas ievade ir sarežģīta un laikietilpīga, nepieciešami lielāki uzlabojumi, kas prasīs ilgāku laiku no izstrādātājiem.
- Sistēma nesniedz nepieciešamās atskaites visās kategorijās un neļauj precīzi uzskaitīt dalībniekus, piemēram, laulātos, kas rada statistikas kļūdas.
- Pašlaik grūti novērtēt sistēmas pilnīgu efektivitāti, jo vēl ir tehniskas kļūdas.

Tomēr Atbalsta centri pauž arī atzinīgu viedokli, proti:

- Sistēma ir ērts rīks, ja viss ievadīts pareizi, un ļauj veidot elektroniskās klientu lietas; tā būtu jāuzlabo, lai apkopotu visus datus vienuviet un nodrošinātu to efektīvu izmantošanu.
- Informācijas ievadīšana sistēmā un pāreja uz elektroniskām lietām ir atbalstāma; efektīvi strādājot, sistēma uzlabotu statistikas iegūšanu un datu analīzi.
- Sadarbība ar sistēmas nodrošinātāju ir veiksmīga; kad sistēma kļūš par galveno atskaišu iesniegšanas rīku, tas var ievērojami uzlabot darbu un padarīt informāciju pieejamāku.

Sadarbība ar pašvaldībām

Atbalsta centru sniegtā informācija norāda uz šādiem izaicinājumiem sadarbībā:

- Pašvaldības nesadarbojas ar Atbalsta centriem, vērojams izpratnes trūkums par ārpusģimenes aprūpes jautājumiem.
- Trūkst informācijas par ģimenes situāciju un ir nevienlīdzīgi bērnu uzturinaudas apmēri, trūkst sociālā darba ar bioloģiskajām ģimenēm un atbalsta bērnu atgriešanai ģimenē.
- Bērni tiek ievietoti audžuģimenēs bez saskaņošanas ar Atbalsta centru, informācija par bērniem tiek sniegta nepilnīgi, kas rada aprūpētāja maiņas risku.

³ Ministru kabineta 2014.gada 30.septembra noteikumu Nr.587 "Valsts sociālās politikas monitoringa informācijas sistēmas noteikumi" 15.² punkts.

- Sadarbība ar bāriņtiesām apgrūtināta ar birokrātiju un resursu trūkumu, bāriņtiesas neuzskata Atbalsta centrus par līdzvērtīgiem partneriem.
- Trūkst regulāras sadarbības un informācijas apmaiņas ar ārpusģimenes aprūpē iesaistītajām institūcijām, tostarp mijiedarbības sanāksmēs.

Pozitīvi Atbalsta centri atzīmē šādus sadarbības aspektus:

- Sadarbība ar pašvaldībām veicina pakalpojumu kvalitāti audžuģimenēm, pašvaldību mājaslapās un medijos tiek publicēta informācija par audžuģimenēm, tiek organizētas iniciatīvas, lai piesaistītu jaunās audžuģimenes un risinātu problēmsituācijas.
- Apmācības un atbalsta programmas tiek organizētas audžuģimenēm un aizbildņiem sadarbībā ar pašvaldībām.
- Regulāras tikšanās palīdz veidot ciešāku atbalsta tīklu ģimenēm, izglītības iestādes piedalās bērna situācijas risināšanā.
- Sadarbība ar sociālajiem dienestiem palīdz labāk izprast Atbalsta centru lomu un darbību, tiek nodrošināts atbalsts bērniem pēc pilngadības sasniegšanas.

Atbalsta centru savstarpējā sadarbība

Sadarbība starp Atbalsta centriem ir neregulāra, ar izaicinājumiem, kas saistīti ar resursu sadali, koordinācijas trūkumu un atšķirīgu skatījumu. Atbalsta centru sadarbībā pastāv konkurence, kas uzlabo pakalpojumu kvalitāti, bet reizēm rada ģimeņu pārvilināšanu, novērota arī atšķirīga izpratne par psihosociālo atbalstu un pakalpojumu administrēšanu.

Tomēr ir izveidota pozitīva sadarbība, kas veicina pieredzes un resursu apmaiņu, kā arī praktisku risinājumu īstenošanu audžuģimenēm un aizbildņiem. Sadarbība nodrošina apmācības, konsultācijas, regulāru informācijas apmaiņu, risinot aktuālus jautājumus un kopīgi aizstāvēt ģimeņu un bērnu intereses, tai skaitā finansiālā atbalsta palielināšanā.

Sadarbība ar Labklājības ministriju un Centru

Atbalsta centru sadarbībā ar Labklājības ministriju novērots, ka valsts politika un finansējuma plānošana neveicina audžuģimeņu veidošanu, bieži trūkst koordinācijas un resursu, kas kavē Atbalsta centru darbību un pakalpojumu attīstību, tomēr Labklājības ministrija ir atvērta sadarbībai, uzklusot iniciatīvas, un Atbalsta centri veiksmīgi piedalās informatīvajās kampaņās, darba grupās un diskusijās, sniedzot priekšlikumus un daloties pieredzē, lai uzlabotu ārpusģimenes aprūpes sistēmu.

Atbalsta centru sadarbībā ar Centru vērojams darbinieku trūkums un kapacitātes problēmas, kas apgrūtina efektīvu komunikāciju, informācijas apmaiņu un sadarbību, kā arī nepieciešama skaidrāka un biežāka informācija par plāniem un izmaiņām, lai novērstu neskaidrības un birokrātiju.

Tomēr sadarbība ir pozitīva, koleģiāla un regulāra, nodrošinot atbalstu risinot aktuālas problēmas, kā arī sniedzot telefoniskas un e-pasta konsultācijas. Ikmēneša attālinātās tikšanās veicina ātru reakciju uz normatīvo aktu izmaiņām un ļauj dalīties pieredzē, risinot sarežģītas situācijas.

Audžuģimeņu un adopcijas popularizēšana

Atbalsta centri audžuģimeņu un adopcijas popularizēšanā saskārušies ar galvenajām grūtībām, kas saistītas ar:

- finansējuma trūkumu audžuģimeņu un adoptijas popularizēšanai,
- vienotas sabiedrības informēšanas kampaņas trūkumu,
- sabiedrībā valdošo negatīvo attieksmi un stereotipiem,
- to, ka audžuģimeņu kustība ir nepievilcīga jaunākajai paaudzei,
- zemu interesi par audžuģimenēm un pašvaldību neieinteresētību.

Neraugoties uz ierobežotajām iespējām, Atbalsta centri katru gadu organizē dažādas kampaņas, kas veicina sabiedrības izpratni par audžuģimenēm un adoptiju. Potenciālajām audžuģimenēm tiek piedāvāta iespēja apmeklēt bezmaksas mācības, un daļa no interesentiem pēc tam izvēlas kļūt par audžuģimenēm. Atbalsta centri arī aktīvi piedalās dažādās informatīvās kampaņās un veicina izpratni par adoptiju, piedaloties diskusijās. Tiek organizēti pasākumi sadarbībā ar pašvaldībām un izplatīta informācija sociālajos medijos, veidota sociālā reklāma.

Saistībā ar darbinieku kompetenču attīstību Atbalsta centri secinājuši, ka esošais finansējums nav pietiekams, lai piesaistītu nepieciešamos darbiniekus un nodrošinātu kvalitatīvas apmācības darbiniekiem. Darbinieku pārslodze un ierobežotie resursi kavē nepieciešamo apmācību organizēšanu, un supervīzijas pakalpojumi tiek nodrošināti tikai daļēji.

Tomēr Atbalsta centri katru gadu organizē darbinieku apmācību seminārus, kurus apmeklē arī citu Atbalsta centru darbinieki, un regulāri tiek nodrošināta supervīzija. Darbinieki piedalās dažādās apmācībās un semināros, lai attīstītu savas kompetences, kā arī apmeklē bērnu tiesību aizsardzības kursus, uzlabojot savu spēju reaģēt uz bērnu aizsardzības jautājumiem.

Papildus minētajam Atbalsta centri ir izveidojuši veiksmīgu sadarbību, piesaistot papildu resursus un pakalpojumus ģimenēm, bērniem, audžuģimenēm, aizbildņiem un adoptētājiem, piemēram, mentoru programmas un ziedojumu piesaisti. Sadarbība ar dažādām organizācijām un ziedotājiem ļauj nodrošināt materiālo atbalstu, kultūras pasākumus un speciālistu pakalpojumus, kā arī finansēt vasaras nometnes un citas aktivitātes, kas veicina ģimeņu atbalstu visā Latvijā.